مدیریت شهری
شماره ۵۶ پاییز ۹۸
No.56 Autumn 2019
■ ۵۵-۷۱ ■
زمان دریافت مقاله: ۱۳۹۸/۰۷/۱۷ زمان پذیرش نهایی: ۱۳۹۸/۰۷/۲۱

«ارزیابی تاثیر ارزش‌های اجتماعی در میزان رضایت مردم از فضای سکونت نمونه موردی: محله چرنداب شهر تبریز[۱]»

■ **قاسم مطلبی***، دانشیار معماری(طراحی شهری)، دانشکده معماری، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، ایران
■ **مرتضی میرغلامی**، دانشیار طراحی شهری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، ایران
■ **معصومه آیشم**، دانشجوی دکتری شهرسازی اسلامی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، ایران
■ **اصغر مولائی**، استادیار طراحی شهری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، ایران

چکیده

سنجش رضایتمندی سکونتی که به عنوان مهم‌ترین جز در کیفیت محیط زندگی افراد شناخته شده، به مثابه ابزاری برای ارزیابی تصمیمات و سیاست گذاریهای شهری است تا با مشخص کردن بازخورد آنها، زمینه ای برای اقدامات و پیشنهادهای آینده فراهم نماید. ارزیابی رضایتمندی سکونتی برپایه مولفه‌های بسیاری شکل می‌پذیرد و طیف گسترده‌ای را در بر می‌گیرد؛ نظیر مولفه‌های اجتماعی، مولفه‌های فرهنگی، مولفه‌های کالبدی، مولفه‌های خدماتی و مولفه‌های اقتصادی. در پژوهش حاضر با توجه به مفهوم ارزش‌های میراث معماری و شهرسازی در بافت‌های کهن و تاریخی شهری، خاصه ارزش‌های اجتماعی به بررسی جایگاه و تاثیر ارزش‌های اجتماعی در میزان رضایتمندی ساکنان در محله چرنداب شهر تبریز پرداخته شده است. با درنظرگرفتن هدف پژوهش، ابتدا ارزش‌های میراث معماری و شهرسازی و ارزش‌های اجتماعی و سپس مفهوم رضایتمندی سکونتی مورد بررسی و مطالعه قرار گرفته است. در پایان بخش مبانی نظری با تکیه بر تکنیک دلفی سنجه‌های ارزش اجتماعی و مولفه‌های تاثیرگذار بر مفهوم رضایتمندی استخراج و چهارچوب نظری پژوهش ارائه گردیده است. در بخش بعدی نمونه موردی مطالعاتی (محله چرنداب شهر تبریز) برپایه چهارچوب پژوهش ارزیابی گردیده است. در ارزیابی نمونه موردی، پرسشنامه‌ای با توجه به چهارچوب نهایی تدوین و در محدوده توزیع گردیده است. حجم نمونه آماری نیز با استفاده از مدل کوکران و جمعیت محله تخمین زده شده است. پرسشنامه‌های توزیع شده در نرم‌افزار Super Decision و با استفاده از تکنیک ANP ارزیابی گردیده است. نتایج حاصل از تحلیل پرسشنامه‌ها نشان می‌دهد که در محله چرنداب شهر تبریز، اولین اولویت تاثیرگذار بر رضایتمندی ساکنان، ارزش‌ها مولفه‌های اجتماعی بوده و مولفه‌های فرهنگی و کالبدی با اختلاف بسیار کم اولویت دوم و سوم را به خود اختصاص داده‌اند.

واژگان کلیدی: ارزش، ارزش اجتماعی، رضایتمندی، محله چرنداب، تبریز.

Assessing the Impact of Social Values on the Level of people's Satisfaction from Living Space; Case Study: Charandab neighborhood of Tabriz

Ghasem Motallebi, Morteza Mirgholami, Masoumeh Ayashm, Asghar Molaei

Abstract:

Residential satisfaction measurement, which is recognized as the most important component of people's quality of life environment, serves as a tool for assessing urban decisions and policies to provide context for future actions and proposals. Residential satisfaction assessment is based on many components and encompasses a wide range of components, including social, cultural, physical, service, and economic components. In the present study, considering the concept of architectural and urban heritage values in ancient and historical urban contexts, in particular social values, the status and impact of social values on residents' satisfaction in the Charandab neighborhood of Tabriz has been investigated. Considering the purpose of the study, the values of architectural and urban heritage and social values and then the concept of residential satisfaction have been studied. At the end, the theoretical foundations section, based on the Delphi technique of social value measures and the influential components on the concept of satisfaction are extracted and the theoretical framework of the research is presented. In the next section, a case study (Charandab neighborhood of Tabriz) was evaluated based on the research framework. In evaluating the case sample, a questionnaire was developed and distributed within the framework of the final framework. The statistical sample size was estimated using Cochran model and neighborhood population. Questionnaires distributed in the neighborhood were evaluated using Super Decision software using ANP technique. The results of the questionnaire analysis show that in the Charandab neighborhood of Tabriz, the first priority affecting the satisfaction of residents, values are social components and cultural and physical components with very low difference of second and third priority.

Keywords: Value, Social Value, Satisfaction, Charandab neighborhood of Tabriz

۱. مقاله حاضر برگرفته از دروس دوره دکتری نویسنده سوم در رشته شهرسازی اسلامی به راهنمایی نویسنده اول در دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه هنر اسلامی تبریز می باشد.

* نویسنده مسئول: motalebi@ut.ac.ir شماره تماس : ۰۲۱۶۶۴۰۹۶۹۶

۱- مقدمه

مطالعه و ارزیابی ساکنین از موضوع کیفیت و مطلوبیت محیط‌های سکونتی‌شان در جهت سنجش میزان دستیابی به اهداف و موفقیت پروژه‌های شهری، می‌تواند تاثیر به‌سزایی داشته باشد. از طرفی دیگر شناسائی مولفه‌های موثر بر میزان رضایتمندی و نارضایتی ساکنین، خود در درک وضعیت موجود کیفیت سکونت، راهبردهای آتی جهت بهبود و ارتقاء سطح کیفی محیط و جلوگیری از تکرار برخی اقدامات نامناسب در سایر مکان‌ها بسیار مهم جلوه می‌نماید. امروزه مبحث ارزش های میراث معماری و شهرسازی خاصه ارزش‌های اجتماعی در محلات کهن و تاریخی شهرها از جمله محوریت‌های مهم در بازآفرینی قلمداد می‌شود و نقش موثری را در مداخلات بافت‌های کهن و تاریخی ایفا می‌کند.

هدف از پژوهش در واقع بررسی تاثیر ارزش‌های اجتماعی در میزان رضایت مردم از فضای سکونت در محله چرنداب شهر تبریز می‌باشد. در همین راستا ابتدا به بررسی مفهوم ارزش‌های میراث معماری و شهرسازی و ارزش‌های اجتماعی پرداخته و سپس مبحث رضایتمندی از محیط سکونتی مطالعه و ارائه گردیده است. یکی از مهمترین بحث هایی که در تدوین پژوهش حاضر بسیار دخیل بوده است؛ بی‌توجهی سازمان‌ها و ارگان‌های مرتبط به مبحث ارزش‌ها و مولفه‌های اجتماعی و فقدان مدیریت صحیح و درک صحیح از این مفهوم می‌باشد. محله چرنداب شهر تبریز از جمله محلات کهن و باارزش بوده که بستر شکل‌گیری تعاملات اجتماعی ویژه‌ای می‌باشد. در ادامه با توجه به هدف پژوهش و مطالب گفته شده، مبانی نظری، چهارچوب پژوهش و بررسی نمونه موردی آورده شده است.

۲- روش تحقیق

تبیین روش پژوهش را می‌توان مهمترین گام در راستای پیشبرد صحیح اهداف تحقیق عنوان نمود. روش‌ها و گونه‌بندی‌های متعددی در این حوزه ارائه گردیده؛ اما یکی از پرکاربردترین گونه‌های تعیین نوع پژوهش را «گونه بندی براساس هدف» می باشد. بر همین اساس و طبق اهداف و سئوالات، نوع پژوهش حاضر جز مطالعات کاربردی می‌باشد. روش این پژوهش بهره‌گیری از حالت ترکیبی (کمی-کیفی) بوده است. در ابتدا با توجه به مفاهیم و اسناد مطالعه شده بخش مبانی و چهارچوب نظری پژوهش ارائه گردیده است. این بخش در دو حوزه، حوزه اول موضوع ارزش‌های میراث معماری و شهرسازی و ارزش‌های اجتماعی و محوریت دوم بحث رضایتمندی در فضاهای سکونتی و شهری به ارائه سنجه‌های ارزش اجتماعی و مولفه‌ها و معیارهای تاثیرگذار بر مفهوم رضایتمندی در محیط سکونتی پرداخته و در نهایت با استفاده از چهارچوب نظری حاصل و با استفاده از روش کمی، ارزیابی و آزمون چهارچوب در نمونه موردی پژوهش ارائه شده است. روش گردآوری اطلاعات نیز به صورت کتابخانه‌ای، اسنادی و میدانی (توزیع پرسشنامه و مشاهدات و مصاحبه) می‌باشد. در راستای تدوین و تدقیق مولفه‌های تاثیرگذار بر رضایتمندی از محیط سکونتی و همچنین سنجه‌های ارزیابی مفهوم ارزش اجتماعی از تکنیک دلفی استفاده شده است. بر این اساس پرسشنامه‌ای تدوین و در بین بیست و پنج (۲۵) نفر از صاحب نظران این حوزه توزیع گردید. نتایج حاصل از این پرسشنامه در قالب شکل شماره ۲، ۳ و ۴ نشان داده شده است. در بخش بعدی که به ارزیابی چهارچوب نظری در نمونه مطالعاتی اختصاص دارد، پرسشنامه‌ای دیگر براساس شکل شماره ۳ و نتایج دیدگاه صاحب‌نظران و با هدف ارزیابی تاثیر ارزش‌های اجتماعی محله چرنداب شهر تبریز بر میزان رضایتمندی افراد ساکن در محله، طراحی و در محله چرنداب توزیع گردید. حجم جامعه نمونه آماری با استفاده از مدل کوکران و جدول مورگان محاسبه شد. با توجه به این مهم که جمعیت محله چرنداب که به طور تقریبی بالغ بر ۵۰۰۰ نفر می‌باشد؛ حجم جامعه نمونه آماری ۳۵۷ نفر تخمین زده شد. اطلاعات حاصل از پرسشنامه توزیع شده در نمونه مطالعاتی، با استفاده از تکنیک ANP در نرم افزار Super Decision به ارزیابی گذاشته شد. در شکل شماره ۱ روش و فرآیند تحقیق به تصویر کشیده شده است. سوالات تدوین شده در پرسشنامه‌های این پژوهش به روال سایر تحقیقات می‌بایست از منظر پایایی و روایی مورد بررسی قرار داده شوند. بدین منظور برای محاسبه پایایی پرسشنامه پژوهش حاضر از آزمون آلفای کرونباخ که یکی از متداول‌ترین و معتبرترین آزمون‌ها در زمینه سنجش پایایی پرسشنامه است، استفاده شد. میزان ضریب آلفای کرونباخ برای پرسشنامه تحقیق برابر با ۰٫۸۴۵

برآورد شد که نشان دهنده قبول بودن پایایی پرسشنامه طراحی شده، می باشد. در ادامه نتایج دقیق و جزئی تر از تاثیر و تاثر در این دو حوزه (ارزش های اجتماعی و رضایتمندی از محیط سکونتی) ارائه گردیده است.

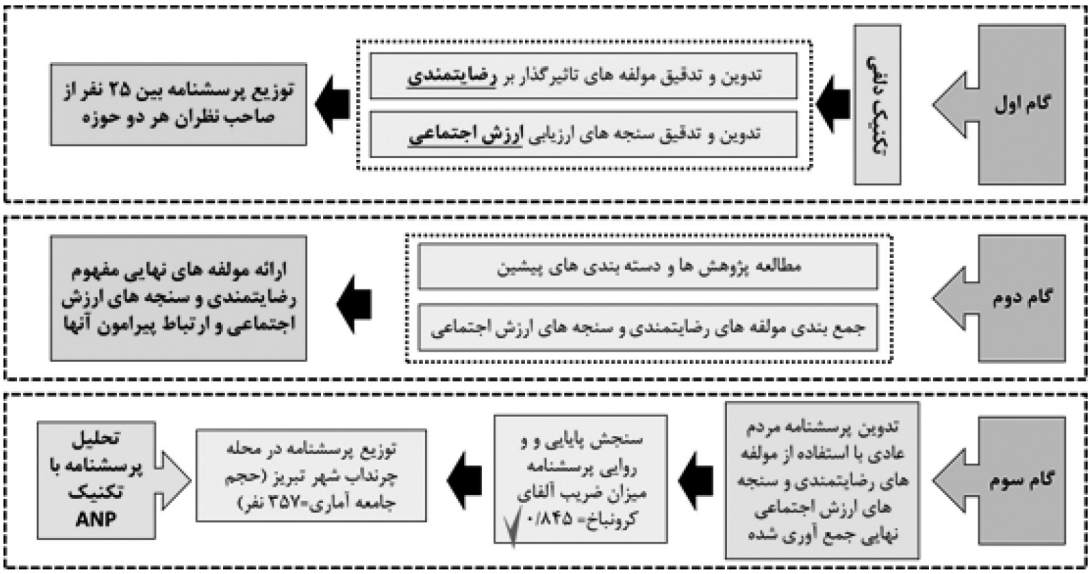

شکل۱- روش و فرآیند پژوهش، ماخذ: نگارندگان.

۳- پیشینه پژوهی

پیشینه پژوهش حاضر در قالب دو محوریت بیان می‌شود: محوریت اول مطالعات صورت گرفته پیرامون بحث رضایتمندی در محیط‌های شهری و محوریت دوم در خصوص بحث ارزش‌های میراث معماری و شهرسازی و به طور دقیق‌تر موضوع ارزش‌های اجتماعی. به جهت برقراری ارتباط بین این دو حوزه و تاثیر مسائل و ارزش‌های اجتماعی بر میزان رضایتمندی مردم از محیط‌های سکونت این مهم انجام یافته است.

پژوهش‌های بسیاری پیرامون موضوع رضایتمندی در محیط‌های شهری و محیط‌های سکونتی صورت گرفته که در هریک، بسته به نیاز پژوهش و زمینه مطالعاتی، بر حوزه‌ای مشخص نظیر مسائل کالبدی، مسائل فعالیتی و ... تاکید شده است. رفیعیان و همکاران (۱۳۸۹) در پژوهشی تحت عنوان «ارزیابی میزان کیفیت مجتمع‌های سکونتی با تأکید بر رویکرد رضایت‌مندی در محله نواب» به بررسی بحث رضایتمندی در پروژه‌های شهری نظیر تاسیس مجتمع‌های مسکونی ویژه قشر کم درآمد پرداخته است. در این مطالعه مولفه‌های نهایی بحث رضایتمندی مجتمع‌های مسکونی در شش دسته ارائه شد. در بین شش عامل سازنده رضایتمندی از مجتمع‌های سکونتی، ساکنان تنها از امنیت احساس رضایت نموده و سایر عامل‌ها تامین نشده اعلام نموده‌اند. تسهیلات مجتمع بالاترین و امنیت مجتع و دید و منظر کمترین اهمیت را از دید ساکنان داشتند. در بررسی میزان تاثیر متغیرهای شخصی و خانوار بر رضایتمندی درک شده از سوی ساکنان نتایج نشان داد که هیچ کدام از این متغیرها تاثیرگذار نبوده اند. در مقاله دیگری با عنوان «سنجش میزان رضایتمندی ساکنان بافت‌های تاریخی؛ نمونه موردی بافت تاریخی محله حاجی همدان»، زارعی و همکاران (۱۳۹۲) به بررسی رضایتمندی سکونتی در محلات موجود در بافت‌های تاریخی پرداخته است. در این مقاله موضوع رضایتمندی و مولفه‌های تاثیرگذار بر آن براساس ارضای نیازهای انسانی (براساس هرم مازلو) سنجیده شده است. براساس نتیجه بدست آمده نشان از کم بودن میزان رضایت مردم از محیط سکونتی داشته و رسیدگی به محلات بافت‌های تاریخی و کهن شهری، ارتقا تاسیسات و تجهیزات شهری و تجهیز فضاها و حل مشکلات موجود در زمینه این محلات و فضاهای شهری بر افزایش میزان رضایت ساکنان می‌تواند موثر واقع شود. خادم و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی تحت عنوان «شناسایی میزان تاثیر هویت بافت‌های محلات بر رضایت ساکنان از محیط زندگی؛ نمونه موردی: محله علی قلی آقا و ولیعصر در اصفهان» موضوع تاثیر هویت محله بر میزان رضایت ساکنان را مورد بررسی و ارزیابی قرار داده‌اند. نتایج حاصل از تحقیقات صورت گرفته حاکی از

رضایت مردم و حس تعلق بسیار به محله سنتی به دلیل بومی بودن و هویت تاریخی می باشد. در پژوهش دیگری تحت عنوان «مقایسه میزان رضایت‌مندی ساکنان از مجتمع‌های مسکن مهر دولتی و خود مالک؛ نمونه موردی: شهر آمل» به قلم ملکشاهی و همکاران (۱۳۹۶) به مطالعه و ارزیابی و مقایسه میزان رضایتمندی ساکنان از مجتمع‌های مسکن مهر دولتی و خودمالک در نمونه موردی پرداخته است. نتایج حاصله از این پژوهش نشان دهنده این مهم است که در مسکن مهر دولتی، در هیچ مؤلف‌های رضایت وجود ندارد. در مسکن مهر خودمالک نیز نارضایتی از مؤلفه‌های تسهیلات مجتمع و دید و منظر مشاهده می‌شود. در مورد بقیه مؤلفه‌ها، رضایت یا عدم رضایت از هیچ یک از مؤلفه‌ها معنی‌دار نمی باشد. نتایج آزمون یومن ویتنی نشان می‌دهد که در بین تمامی مؤلفه‌ها، بین مسکن مهر دولتی و خودمالک تفاوت معنی داری وجود دارد.

محوریت دوم پژوهش در رابطه با بحث ارزش‌های میراث معماری و شهرسازی و به صورت خاص‌تر ارزش‌های اجتماعی می باشد. مطالعات صورت گرفته در حوزه ارزش و ارزش‌های معماری و شهرسازی نسبت به سایر حوزه ها بسیار کمتر می‌باشد. یکی از مهمترین کتب در ایران که در رابطه با ارزش مطالعه و تحقیقات جامعی انجام داده است کتاب «میراث فرهنگی در ایران، سیاست‌ها برای یک کشور اسلامی» نوشته مهدی حجت (۱۳۸۰) است. در این کتاب به وضعیت حفاظت از میراث فرهنگی در ایران قبل و بعد از انقلاب مشروطه پرداخته است. وی با مروری کلی بر کارهای انجام شده در زمینه‌ی میراث فرهنگی خصوصاً پس از انقلاب مشروطه تا ۱۳۸۰ کلیه‌ی مدارک و منابع موجود در این موضوع را مورد بررسی قرار داده است و نیز با مروری که بر قرآن و تفاسیر آن در مورد موضوعاتی مثل تاریخ، گذشته، عبرت، میراث و ارزش، ریشه‌های نظری و فکری توجه به میراث فرهنگی در اندیشه اسلامی آن را پیگیری می‌نماید. بعلاوه با مروری تاریخی بر مقوله‌ی میراث فرهنگی در کشور ما، خط مشی‌های مورد نیاز برای حفاظت میراث فرهنگی را مورد اشاره و توجه قرار می‌دهد. بطور کلی کتاب حجت از نظر تدوین و مطالعه، مبانی نظری اعتقادی، فرهنگ اسلامی در کشورهای نظیر ایران و نیز وضع موجود میراث فرهنگی در ایران را تا سال ۱۳۸۰ ترسیم می‌کند. وی در این کتاب خود علاوه بر مطالعه‌ای بر مفهوم ارزش سعی در ارائه تقسیم‌بندی جدیدی از مفهوم ارزش نموده و با اعتقاد به وجود ارزش‌های ذاتی و عرضی بیان می‌کند که می‌توان این مفهوم را در قالب دیگری نیز مورد بحث و ارزیابی قرار داد. با مطالعه این کتاب می‌توان توجه به مفهوم ارزش را از دیدگاه یک نظریه پرداز ایرانی مورد مطالعه قرار داد و می‌تواند در جهت بومی‌سازی این مفهوم و سیاست‌های که می‌تواند در این راستا اتخاذ گردد کمک شایانی نماید. در پژوهش دیگری با عنوان "The Role of Social Capital in The Conservation of Historical Buildings" نوشته رضازاده و صابری (۲۰۱۶) در ابتدا به بررسی ابعاد مختلف مداخله در حوزه‌های تاریخی و بعد از معرفی آسیب‌های هر محوریت به ترسیم بستر زمانی طرح‌های حفاظتی در کشور ایران پرداخته است. سپس با در توجه به مفهوم سرمایه اجتماعی در باززنده سازی بافت‌های کهن شهری، دیدگاه‌های صاحب‌نظران مختلفی را ارائه نموده و برهمین اساس مولفه‌های تاثیرگذار بر مفهوم سرمایه اجتماعی در بافت‌های کهن شهری تبیین گشته است. در بخش‌های بعدی پژوهش این محوریت‌ها و پژوهش‌های پیرامون آن کاملتر به بررسی گذاشته شده است.

۴- مبانی و چارچوب نظری پژوهش

۴-۱- ارزش‌های میراث فرهنگی (معماری و شهرسازی) و جایگاه ارزش اجتماعی

ارزش از واژه‌های مبهم و پیچیده‌ای است که از گذشته همواره در ذهن فیلسوفان و محققین به عناوین مختلف بوده است. می‌توان ارزش را اصول، اولویت‌ها و معیارهای فردی و گروهی برای ارجحیّت دادن چیزی به چیز دیگر تعریف کرد. ارزش پدیده‌ای نسبی، متغیر، زاده اجتماع و منعکس کننده تفکرات، بینش، فعالیت‌ها و مسائل بنیادین یک جامعه مانند فرهنگ، اقتصاد و سیاست است. از این رو تعیین ارزش بدون در نظر گرفتن زمینه‌های اجتماعی تولید کننده ارزش غیر ممکن است (Throsby, 2000). ارزش‌ها و ارزش شناسی در فلسفه ارسطو نیز اشاره گردیده است. ارزش‌ها به نوعی معرفت هستند و با دو حوزه دیگر معرفت، وجودشناسی و معرفت‌شناسی دارای رابطه هستند (اکبری و حسینی، ۱۳۸۸). واژه ارزش در حوزه‌های گوناگونی مطرح گردیده است و

به تبع آن در هر حوزه تعریفی مشخص و خاص آن ارائه گردیده است و این تعاریف ناشی از نیاز هر حوزه و ضرورت پژوهشِ انجام گرفته، می‌باشد. یکی از حوزه‌های مهمی که مفهوم ارزش در آن وارد شده است حوزه میراث فرهنگی می‌باشد. ارزش در حوزه میراث فرهنگی (میراث معماری و شهرسازی) از مهمترین رویکردهای مواجه با آثار ارزشمند و میراث بر جای مانده است.

در مباحث مربوطه به میراث فرهنگی موضوع ارزش موضوعی کلیدی است؛ چرا که تمام آنچه ما در رابطه با میراث فرهنگی انجام می‌دهیم اعم از شناسائی، صیانت، حفاظت و معرفی، همه نه تنها بخاطر ارزش‌هایی که میراث فرهنگی داراست صورت می‌گیرد، بلکه ازطریق و بکارگیری این ارزش‌ها و اولویت‌هایی که برای هر یک قائل می‌شویم انجام این امور ممکن می‌گردد. در کنار ارائه تعاریف متنوعی از مفهوم ارزش در حوزه میراث معماری و شهرسازی، نظریه‌پردازان بسیاری نیز با ارائه دسته بندی‌هایی از مفهوم وسیع ارزش سعی در توصیف این مفهوم داشته‌اند. تنوع بسیاری در نوع دسته‌بندی‌های مفهوم ارزش در حوزه میراث معماری و شهری دیده می‌شود، اما به طور کلی می‌توان ارزش در موضوع میراث فرهنگی را در دو دسته قرار داد: - ارزش‌های ذاتی - ارزش‌های عرضی. ارزش‌های ذاتی، آن گونه از ارزش‌های را شامل می‌شوند که ماهیت میراث فرهنگی را شامل می‌شود. یعنی مولفه‌های که بخش از وجود و سرشت خود اثر هستند. اما ارزش‌های عرضی ارزش‌های هستند که به واسطه ارزش‌های ذاتی حاصل می‌شوند. در واقع ارزش‌های عرضی بدون درنظر گرفتن ارزش‌های ذاتی محقق نمی‌شوند (حجت،۱۳۸۰).

دسته‌بندی‌های انجام شده از مفهوم ارزش توسط ریگل (1996A.D)، فیلدن (2003A.D)، فیلدن و یوکیلتو (۱۳۸۲)، راندال (2002A.D)، تراسبی (2000A.D)، ولز (2009A.D)، حجت (۱۳۸۰)، حناچی و پورسراجیان (۱۳۹۱)، رحیم زاده (۱۳۸۸) و نژاد ابراهیمی (۱۳۹۲) و ... در مقالات و پژوهش‌های گوناگون نشان دهنده‌ی گستردگی این مفهوم در حوزه میراث فرهنگی می‌باشد. در جهت خوانش سریع این دسته‌بندی‌ها همه موارد در جدول ۱ قرار داده شده است. با توجه و نگاهی دقیق به دسته‌بندی‌های ارائه شده می‌توان به این نکته نیز اشاره داشت که **توجه به عنصر فرهنگ و هنجارهای جامعه و رابطه آن با گذر زمان**، در همه انواع آن از مهمترین نکات اشتراک می باشد.

جدول شماره ۱: دسته‌بندی‌های گوناگون ارزش در حوزه میراث فرهنگی،

(مأخذ: نگارندگان برگرفته از عباس‌زاده و دیگران،۱۳۹۶: ۴).

افراد	ارزش‌ها	مفهوم و سنجه‌ها
آلیس ریگل	ارزش‌های امروزین	هنری نسبی/ تازگی/ هنری/ کاربردی
	ارزش‌های یاد بودی	یابودی مورد نظر/ تاریخی/ قدمتی(Reigl,1996A.D)
برنارد فیلدن	ارزش‌های احساسی (هیجانی)	اعجاب/ هویت/ تداوم/ روحانی و نمادین
	ارزش فرهنگی- تربیتی	اسنادی/ تاریخی/ باستان شناختی- قدمت -کمیابی/ زیبایی شناختی و نمادین/ معماری/ فضای شهری- محیط طبیعی- بوم شناختی / علمی و تکنولوژی
	ارزش کاربردی	ارزش کارکردی/ارزش اقتصادی/ارزش اجتماعی/ارزش آموزشی/ارزش قومی و سیاسی (Feilden, 2003A.D)
راندال ماسون	ارزش‌های اجتماعی- فرهنگی	هسته اصلی ارزش های حفاظتی که به یک شی، بنا یا مکان ضمیمه شده و حفظ مفهوم آن برای مردم یا گروه های اجتماعی، در ارتباط با زیبایی، قدمت، هنر و پیوند آن با افراد یا وقایع مهم و نقش آن در وابستگی فرهنگی می باشد. ارزش تاریخی/ ارزش فرهنگی-نمادی/ ارزش اجتماعی/ ارزش روحانی- مذهبی / ارزش زیبایی شناسی
	ارزش‌های اقتصادی	یکی از مهمترین راه‌های شناخت جامعه، ارزیابی و تصمیم‌گیری در مورد ارزش نسبی اشیاء، بناها و مکان‌ها می‌باشد. ارزش کاربردی/ ارزش غیرکاربردی/ ارزش موجودیت/ ارزش اختیاری/ ارزش میراثی (Randall, 2002A.D)

فیلدن و یوکیلتو	ارزش‌های فرهنگی		این ارزش‌ها شخص‌گرایانه بوده و حدود علاقه مردم را به موضوع، محیط و تفسیر شاخصه‌های فرهنگی طبیعی و توسعه سیاست‌های اجرایی نشان می‌دهد. ارزش هویت/ ارزش فنی یا هنری نسبی/ ارزش نادر بودن
	ارزش‌های اجتماعی- اقتصادی معاصر		ارزش‌های کاربردی مربوط به جامعه امروزی و زیرساخت‌های سیاسی و اقتصادی- اجتماعی‌اند. ارزش اقتصادی/ ارزش کارکردی/ ارزش آموزشی/ ارزش اجتماعی/ ارزش سیاسی (فیلدن و یوکیلتو، ۱۳۸۲)
Eduardo Rojas	ارزش‌های اقتصادی	ارزش‌های کاربردی	ارزش‌های با کاربرد مستقیم (ارزش مصرفی، ارزش غیر مصرفی)، ارزش‌های با کاربرد غیرمستقیم
		ارزش‌های غیرکاربردی	ارزش‌های وجودی، ارزش‌های میراثی، ارزش‌های انسانی
	ارزش‌های اجتماعی- فرهنگی		ارزش زیباشناختی، ارزش معنوی، ارزش اجتماعی، ارزش تاریخی، ارزش نمادین (Eduardo Rojas, 2002, 5)
Jeremy Wells	ارزش‌های موضوعی		ارزش تاریخی ارزش اطلاعاتی/ ارزش هنری/ ارزش یگانگی(ندرت)
	ارزش‌های تجربی		ارزش قدمت/ ارزش تازگی/ ارزش مکانی/ ارزش الحاقی
	ارزش‌های اجتماعی- فرهنگی		ارزش نمادین/ ارزش فنی/ ارزش آموزشی/ ارزش تفریحی/ ارزش مذهبی(حسی)/ ارزش کاربردی/ ارزش هویتی/ ارزش‌های الحاقی فرهنگی (wells, 2009A.D)
David Throsby	ارزش زیباشناختی		زیبایی، چگونگی ترکیب اجزاء
	ارزش معنوی		ادراک، روشن گری، بصیرت و درون بینی
	ارزش اجتماعی		تعاملات، هویت و احساس آن
	ارزش تاریخی		ارتباط با گذشته
	ارزش نمادین		اشیا به مثابه منابع انتقال مفاهیم و معانی (Throsby, 2000A.D)
Burra Charter	ارزش زیباشناختی / ارزش تاریخی / ارزش علمی / ارزش اجتماعی		
حناچی و پورسراجیان	ارزش تاریخی		ارزش‌های تاریخی حاصل از فرآیند ساخت اثر - ارزش‌های تاریخی تجدیدناپذیر و منحصربفرد
	ارزش فرهنگی		ارزش اعتقادی/ ارزش هویتی/ ارزش ناشی از قدمت/ ارزش تداوم خاطرات جمعی/ ارزش وحدت در عین تنوع
	ارزش روز		ارزش اقتصادی و تجاری/ ارزش عملکردی/ ارزش مقطعی (حناچی و پورسراجیان ، ۱۳۹۱)
مهدی حجت	ارزش‌های احساسی		ارزش‌های زیباشناختی و نمادین، روحانی، اعجاب
	ارزش‌های تاریخی		ارزش‌های تداوم فرهنگی، هویت، قدمت و ندرت، ارزش‌های معمارانه، محیط شهری، محیط طبیعی
	ارزش‌های علمی		ارزش‌های بوم شناختی، ارزش‌های اسنادی ارزش‌های باستان شناختی (حجت، ۱۳۸۰)
محمدرضا رحیم زاده	ارزش‌های تاریخی		فرآیند ساخت اثر، تجدید ناپذیر و یگانه
	ارزش‌های فرهنگی		ارزش‌های اعتقادی، احساسی، هویتی
	ارزش‌های روز		ارزش‌های اعتقادی، عملکردی، مقطعی (رحیم زاده و نجفی، ۱۳۸۸).

احد نژاد ابراهیمی	ارزش‌های با ماهیت کاربردی		ارزش‌های کاربردی به بررسی کالبد بناها و تصویر ذهنی متخصصان و مردم عادی و برداشت‌های آنان و تاریخ می‌پردازد.
			سنجه: ارزش آموزشی/ ارزش گردشگری/ ارزش اقتصادی/ ارزش فنی-ساختاری/ ارزش تاریخی/ ارزش هنری
	ارزش‌های با ماهیت معنوی		ارزش‌هایی با جنبه‌های غیرمادی و معنوی که به شناخت انسان و ابعاد جسمانی و روحانی او می‌پردازد.
			سنجه: ارزش سیاسی/ ارزش اجتماعی/ ارزش عاطفی/ ارزش فرهنگی/ ارزش هویتی (نژاد ابراهیمی، ۱۳۹۲).
عباس زاده و همکاران	ارزش‌های تاریخی	ارزش‌ها با رویکرد مفهومی:	کیفیت ایده / کیفیت پدیده (طرح و اجراء)
		ارزش‌ها با رویکرد کالبدی:	اصالت در مصالح / اصالت در طرح / رابطه با بستر طبیعی و فیزیکی / مهارت‌ها.
	ارزش‌های فرهنگی- اجتماعی	ارزش‌های اعتقادی:	ارزش دینی/ ارزش معنوی / ارزش سنت‌ها / ارزش نمادین و مذهبی.
		ارزش‌های احساسی:	اعجاب / ارزش هنری / ارزش زیبای شناسی/ ندرت/ قدمت.
		ارزش‌های هویتی:	هویت اجتماعی - ملی و محلی/ هویت سکونت‌گاه.
	ارزش‌های روز		ارزش علمی - آموزشی / ارزش گردشگری / ارزش اقتصادی / ارزش عملکردی / ارزش سیاسی (عباس زاده و همکاران، ۱۳۹۶: ۴).
آیشم	ارزش احساسی- هویتی		ارزش زیباشناختی؛ ارزش مذهبی/ حسی؛ ارزش اعجاب؛ ارزش تداوم و پیوستگی؛ ارزش هویتی و خاطرات جمعی
	ارزش فرهنگی- تاریخی		ارزش قدمت؛ ارزش اصالت؛ ارزش هنری؛ ارزش یگانگی(ندرت)؛ ارزش فنی- ساختاری؛ ارزش نمادین؛ ارزش اسنادی-اطلاعاتی
	ارزش کاربردی (روز)		ارزش علمی-آموزشی؛ ارزش عملکردی؛ ارزش گردشگری؛ ارزش سیاسی؛ ارزش اقتصادی؛ ارزش مقطعی (آیشم، ۱۳۹۵:).

تنوع در ارائه دسته‌بندی گوناگون در این حوزه را می‌توان در واقع نمادی از **گستردگی در نوع نگاه** دانست. همانطور که قبلا نیز اشاره گردید دسته‌بندی‌های گوناگون این حوزه در واقع نشئت گرفته از فرهنگ جوامع، نیاز پژوهش و اولویت‌های ذهنی افراد بوده است و در هر پروژه و یا طرح با توجه به اولویت‌ها و اهداف پروژه می‌تواند تغییر بیابد. اما در حالت کلی اشاره به این مهم ضروری به نظر می‌رسد که، نقطه اشتراک تمامی این دسته‌بندی‌ها و تقسیمات **توجه به امر فرهنگ و تاثیر آن در جامعه، در یک بستر تاریخی** می‌باشد. آنچه در شناخت و بررسی ارزش‌های میراث فرهنگی بسیار مهم و اساسی است، شناخت ارزش‌های میراث، نشئت گرفته از فرهنگ‌های متفاوت، نیازهای جامعه مورد بررسی به عنوان مکانیسم اصلی، وضعیت جامعه، اعتقادات و اولویت‌های ذهنی افراد نسبت به این موضوع که از چه زاویه و نظرگاهی و با چه هدف و برنامه‌های پژوهشی موردبررسی قرار گیرد، است. از طرفی دیگر توانایی در درک این ارزش‌ها تا حدی بستگی به آن میزان از منابع اطلاعاتی درباره آن ارزش‌ها دارد که می‌تواند درک شده، صادق و درست باشد؛ اما در حالت کلی وجود دو نوع ارزش ذاتی و ابزاری همواره در تمام دسته‌بندی‌ها مشهود می‌باشد.

ارزش‌های اجتماعی همانطور که در جدول شماره ۱ نیز نشان داده شده است، توسط بسیاری از صاحب‌نظران این حوزه به عنوان یک بُعد از ارزش‌های میراث معماری و شهرسازی مطرح گردیده است. **ارزش‌های اجتماعی در ارتباط بسیار نزدیکی با ارزش‌های فرهنگی** عنوان می‌گردد و به تبع آن تعاریف ارائه شده از این مفهوم (ارزش اجتماعی) در تلفیق با مفهوم ارزش فرهنگی و در کنار هم می باشد. «ارزش‌های فرهنگی به مجموعه‌ای از ارزش‌های میراث گفته می‌شود که به مرور زمان در آنها به ودیعه گذاشته شده و بدینسان به مثابه کیفیاتی پیوسته و مداوم، از سیر تاریخی اثر و قدمت آن حاصل شده‌اند (رحیم زاده، نجفی: ۸۹ و حناچی، پور سراجیان: ۱۳۹۱)». نژاد ابراهیمی (۱۳۹۲) در تعریف ارزش اجتماعی آورده است: «جزء ارزش‌های غیرملکی است که در ترکیب با سایر ارزش‌ها، در زمینه اقتصادی به رشد و توسعه آنها

کمک می‌کند و باعث جلوه گر شدن ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی به واسطه حضور ارزش اقتصادی می‌گردد». با توجه به دیدگاه‌های صاحب نظران، ارزش اجتماعی دارای سنجه‌هایی در راستای ارزیابی این مفهوم کیفی می‌باشد. در راستای تبیین این سنجه‌های از تکنیک دلفی استفاده شده است. بدین منظور پرسشنامه‌ای تدوین و در میان ۲۵ نفر از صاحب‌نظران بحث ارزش اجتماعی و موضوع رضایتمندی از محیط‌های شهری توزیع گردید. نتایج حاصل از پرسشنامه صاحب‌نظران و جدول شماره ۱ بر حسب میزان تکرار سنجه‌ها، تحت عنوان سنجه‌های ارزش اجتماعی در شهر، را می‌توان در قالب شکل ۲ نشان داد.

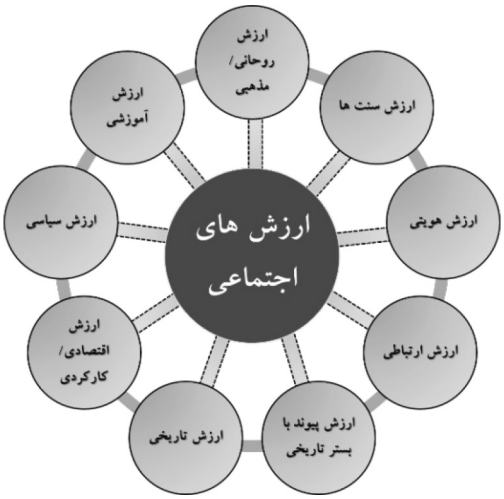

شکل۲-سنجه‌های ارزش اجتماعی در میراث معماری و شهرسازی، ماخذ: نگارندگان.

۴-۲- مفهوم رضایت و مولفه‌های تاثیرگذار بر آن

مفهوم رضایتمندی را می‌توان نوعی از واکنش افراد در مقابل تأثیرهای رفتاری، ادراکی و عاطفی انسان های دیگر و محیط پیرامون آن دانست. نوعی طرز برخورد (رفتار) می باشد که جنبه های رفتاری، ادراکی و عاطفی افراد و محیط بر آن تأثیر می گذارد (Francescato et al, 1987). رضایتمندی سکونتی را می‌توان وضعیتی دانست که ساکنان علاوه بر مسائل و تسهیلات کالبدی بر مسائل اجتماعی و فرهنگی و مناسبات بین ساکنان نیز توجه دارند و از کیفیت آ نها در محیط مسکونی خود رضایت دارند و معیار ارزیابی آن ها از محیط مسکونی خود است. یک حد قابل قبول از محیط زندگی است که به عنوان معیار ارزیابی ساکنان مورد استفاده قرار می گیرد (Choudhury, 2005).

از سال ۱۹۸۰ تا به امروز، رضایتمندی از محیط سکونتی ابزاری مهم برای ارزیابی و اصلاح عملکرد در محیط‌ها و بافت‌های شهری بوده است. مفهوم رضایتمندی بر دامنه گسترده‌ای از تمایلات و نیازهای انسان اشاره دارد و اگر بتوان براساس آنها شرایط سکونت را انتخاب نمود، رضایتمندی جلب می گردد (گیفورد، ۱۳۷۸). اندازه گیری میزان رضایتمندی از محل سکونت به بسیاری از عوامل فردی و غیر فردی بستگی دارد. از جمله خصوصیات فردی می توان به عوامل جمعیتی، شخصیتی، ارزش‌ها ، انتظارات و آرمان‌ها، مقایسه با سایر سکونتگاه‌ها و امید به آینده اشاره نمود (جواهرپور و همکاران، ۱۳۹۰). درک ساکنان از محیط شان، کیفیت زندگی آنها را تعریف می کند و مفهوم رضایتمندی سکونتی بازگو کننده ادراک افراد از کیفیت زندگی است (jiboye, 2012).

مطالعات اولیه مربوط به رضایتمندی بیشتر براساس دیدگاه‌های تک بعدی دنبال شده است، به عنوان مثال برخی از محققان مراحل درک میزان رضایتمندی افراد را با دیدگاه ادراکی آنها توصیف کرده‌اند بدین ترتیب که یک شخص با توجه به مجموعه‌ای از نیازها و آرزوهایی که دارد، شرایط فعلی سکونتی‌اش (واحد مسکونی/واحد همسایگی) و محیط زندگی خود را ارزیابی می‌کند (Michelson, 1966). طی تحقیقات انجام شده پژوهشگران دریافتند که ویژگی‌های همسایه‌ها مرکز اصلی رضایتمندی از واحد همسایگی است (رفیعیان و همکاران، ۱۳۸۸). مشابه بودن همسایگان نیز به عنوان یکی از ویژگی‌های همسایگان، می‌تواند باعث ارتقاء رضایتمندی ساکنان گردد (گیفورد، ۱۳۷۸). وجود امکان پیاده روی و مناسب بودن مسیرهای آن در محله مسکونی، باعث افزایش روابط همسایگی و در نتیجه رضایت‌مندی از زندگی شهری می‌گردد (Jaśkiewicz and Besta, 2014).

در تحقیقی که با هدف ارزیابی میزان رضایتمندی از مجتمع‌های مسکونی مهر (مجتمع مسکونی مهر فاطمیه یزد) انجام شد، وجود رابطه معناداری بین متغیرهای جنسیت، اشتغال و وضعیت تأهل افراد با رضایتمندی از واحدهای مسکونی مشخص گردید. رابطه‌ی سن با رضایت معنی‌دار و مثبت و رابطه متغیرهای تحصیلات و متوسط درآمد ماهیانه معنی‌دار و منفی بوده است. ساکنان از شرایط اقتصادی مجتمع اظهار نارضایتی اما از امنیت،

مدیریت شهری
فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۵۶ پاییز ۹۸
No.56 Autumn 2019

روشنایی و تهویه و ویژگی‌های کالبدی مجتمع اظهار رضایت کرد و از روابط همسایگی، دید و منظر، زیست محیطی، تسهیلات مجتمع، دسترسی و حمل ونقل و مدیریت و نگهداری در حد متوسط راضی بوده اند (رضایی و کمائی زاده، ۱۳۹۱). در بررسی رضایتمندی سکونتی در محله نواب، ساکنان از امنیت مجتمع راضی بودند و از روابط همسایگی در حد متوسط رضایت داشتند. تسهیلات و امنیت مجتمع بالاترین و دید و منظر کمترین میزان اهمیت را از دیدگاه ساکنان داشت. هیچ کدام از متغیرهای شخصی و خانوار بر روی میزان رضایتمندی تأثیرگذار نبود (رفیعیان و همکاران، ۱۳۸۸). در جدول شماره ۲ خلاصه‌ای از دیدگاه‌های رایج در خصوص رضایتمندی و مولفه‌های آن آورده شده است.

جدول شماره ۲: خلاصه‌ای از نکات مطرح شده توسط نظریه‌پردازان در باب مولفه‌های رضایتمندی از محیط سکونت، مأخذ: نگارندگان.

نام محقق	توضیحات	
کودهاری (۲۰۰۵)	- ایجاد واحدهای همسایگی همگن و متجانس در ازای سطح پایین‌تری از رضایتمندی سکونتی. - مقایسه‌ای میان واحدهای همسایگی همگون و غیرهمگون از نظر فرهنگی. - کم‌ترین تعارض درونی میان ساکنان همگون از نظر فرهنگی.	
آمول (۲۰۰۹)	سلسله مراتبی بودن محیط و مشابه بودن وجوه رضایتمندی در هر یک از سطوح	
فلوری باهی و فلونی	- رضایتمندی سکونتی به عنوان عامل ایجاد هویت به محل سکونت. - ارتباط رضایتمندی سکونتی، هویت مکانی و مدت زمان سکونت با یکدیگر. - تعریف عوامل مهم تأثیرگذار بر رضایتمندی سکونتی در چهار حوزه اصلی، تصویر ذهنی از واحدهای همسایگی، تسهیلات و خدمات عمومی، فضاهای سبز و ارتباطات اجتماعی.	
فوت (۱۹۶۰)	عوامل مهم تأثیرگذار بر رضایتمندی سکونتی از جانب ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و کالبدی	
مارانز	تأثیر ویژگی‌های عینی و ذهنی در مورد تشخیص مکان و احساس رضایتمندی سکونتی.	
پاتر و کانترو	طبقه بندی ۴ حوزه کلی تأثیرگذار بر رضایتمندی سکونتی: محیط طبیعی، اجتماع و فرهنگ و شرایط اقتصادی، خدمات و تسهیلات عمومی، تأثیر عوامل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی به طور همزمان بر مفهوم رضایتمندی سکونتی.	
فرانسسکاتو (۱۹۸۷)	وجود ۶ حوزه: ویژگی های عینی محیطی، مشخصات فردی، باورها و اعتقادات هنجاری و رفتاری، ادراک، احساسات و نیات رفتاری (قصد) تأثیرگذار بر میزان رضایتمندی سکونتی.	
حاجی حسینی و شهابیان	مولفه های تاثیر گذار بر رضایتمندی از محله سکونتی در سه دسته مطرح می شود: خدمات عمومی و تسهیلات کالبدی، خدمات فرهنگی و امنیت اجتماعی، نظام زیست محیط و آسایش محیطی.	
رفیعیان و همکاران (۱۳۸۸)	مولفه‌های رضایت مندی از محیط سکونت شامل: تسهیلات، دید و منظر، ویژگی‌های کالبدی، روابط همسایگی، بهداشت و امنیت.	
نقیبی و حسینی	رضایتمندی از محیط سکونت شامل: مولفه های روانی، مولفه های کالبدی، مولفه های محیطی.	
قربی و همکاران (۱۳۹۶)	رضایت از واحد مسکونی	ویژگی‌های کالبدی؛ شرایط آرامش و آسایش؛ تسهیلات و امکانات سکونتی؛ هزینه‌های جاری
	رضایت از کیفیت محیط	محیط کالبدی؛ محیط اجتماعی؛ شبکه‌های دسترسی و حمل و نقل.
خادم و همکاران (۱۳۹۶)	شاخص‌های اجتماعی (امنیت، حس تعلق، فرهنگ، روابط همسایگی، برخوردهای اجتماعی)؛ شاخص‌های کالبدی (کیفیت مسکن، نما و منظر، معابر)؛ شاخص‌های اقتصادی (شغل، هزینه و درآمد، تسهیلات)؛ شاخص‌های خدماتی (فضای سبز، درمانی، آموزش، تجاری، حمل و نقل، تفریحی).	
ملکشاهی و همکاران (۱۳۹۶)	مولفه‌های عینی	تسهیلات مجتمع، اقتصادی، روشنایی و تهویه، دید و منظر، ویژگی‌های کالبدی، زیست محیطی
	مولفه‌های ذهنی	دسترسی و حمل و نقل، مدیریت و نگهداری، امنیت، روابط همسایگی

نوری و اسدپور (۱۳۹۵)	واحدهای مسکونی	فرآیند مسکن دار شدن، ابعاد کالبدی و هزینه‌های نگهداری، نورگیری و تهویه، بهداشت مسکن، استحکام سازه و شبکه آب.
	مجتمع مسکونی	دسترسی‌های درونی، مدیریت ساختمان، دید و منظر، مراقبت و نگهداری
	سایت مسکونی	فضاهای گذران اوقات فراغت، همسایگی و مشارکت‌پذیری، پیاده‌مداری و اختلاط کاربری، دسترسی به مراکز بهداشتی، زیرساخت‌های اساسی، خدمات دفع پسماند و فاضلاب، روشنایی فضاهای عمومی، بهداشت محیط، مراقبت و نگهداری، ایمنی و امنیت، خدمات رفاهی پایه، شبکه حمل و نقل
	محیط شهری پیرامون	دسترسی به مراکز عمده فعالیت، دسترسی به مراکز بهداشتی، فضای گذران اوقات فراغت و پرورش استعدادها
زارعی و همکاران (۱۳۹۲)	نیازهای فیزیولوژیک، نیاز به امنیت، نیاز به عشق، نیاز به احترام، نیاز به خودشکوفایی، نیاز به آگاهی، نیاز به زیباشناختی	

همانطور که مطالعه و بررسی منابع مختلف در حوزه رضایتمندی از محیط سکونت نشان می‌دهد، مولفه‌های گوناگونی در این خصوص مطرح می‌شوند. مولفه‌های ارائه شده بیشتر منطبق بر محدوده مطالعاتی، هدف و زمینه پژوهش تدوین گردیده‌اند. در همین راستا، همانند محوریت ارزش‌های اجتماعی و سنجه‌های ارزیابی این موضوع که با استفاده از تکنیک دلفی انجام گرفت، با بهره‌گیری از این تکنیک، و تبیین هدف پژوهش پرسشنامه‌ای تدوین گردیده و در میان ۲۵ نفر از صاحب‌نظران حوزه رضایت از محیط‌های سکونتی و موضوع سنجه‌های ارزش اجتماعی توزیع شد. نتایج حاصل از تکنیک دلفی (پرسشنامه صاحب نظران) و جدول شماره ۲ (پژوهش‌های مرتبط) براساس مولفه‌های پرتکرار در قالب شکل ۳ می‌باشد. مولفه‌های تاثیرگذار بر بحث رضایتمندی از محیط سکونت در پنج محوریت تبیین می‌گردد: مولفه‌های فرهنگی، مولفه‌های اجتماعی، مولفه‌های خدماتی، مولفه‌های کالبدی و مولفه‌های اقتصادی. هر مولفه نیز خود دارای معیارهای ارزیابی می‌باشد که این مهم در بخش بعدی پژوهش آورده شده است.

مدیریت شهری
فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۵۶ پاییز ۹۸
No.56 Autumn 2019

شکل۳- مولفه‌های تاثیرگذار بر رضایت‌مندی از محیط سکونت، ماخذ: نگارندگان.

۴-۳- چهارچوب نظری پژوهش

با توجه به مطالعات انجام شده در حوزه ارزش‌های اجتماعی و سنجه‌های ارزیابی این مفهوم و مبحث رضایتمندی از محیط سکونت (محله) و مولفه‌های تاثیرگذار بر این کیفیت می‌توان شکل ۴ را به عنوان جایگاه و تاثیر و تاثر این دو حوزه معرفی نمود. همانطور که در تصویر نیز مشخص است، بحث رضایت از محیط‌های سکونتی در رابطه‌ای دوطرفه با بحث ارزش‌ها و شاخص‌های اجتماعی دارد. تاثیر ارزش‌های اجتماعی بر رضایت مردم از محیط سکونت، می‌تواند بسیار مهم تلقی گردد و این امر در مطالعه حاضر به بررسی گذاشته شده است. نمونه انتخاب شده نیز در راستای تبیین و تدقیق این موضوع بوده است.

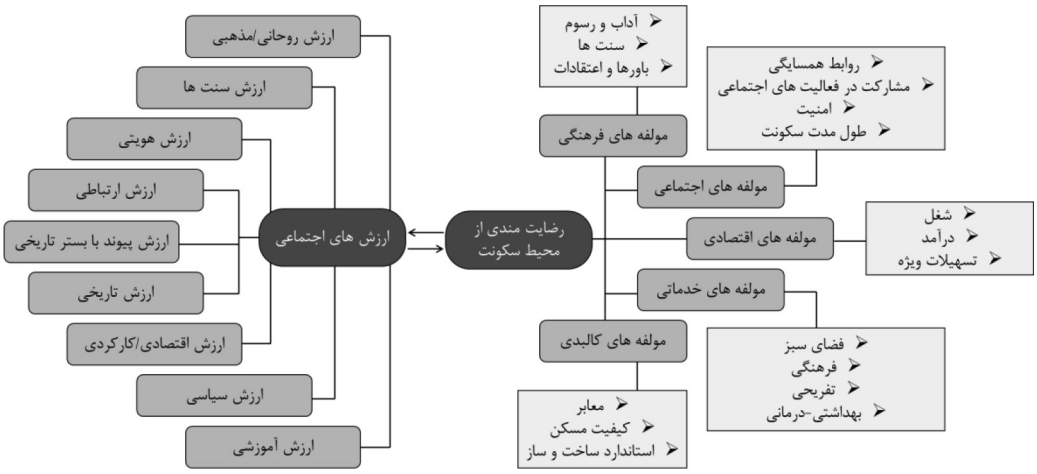

شکل۴- جایگاه، تاثیر و تاثر دو حوزه ارزش‌های اجتماعی و رضایتمندی، ماخذ: نگارندگان.

ارزش‌های اجتماعی و سنجه‌های ارزیابی آن، در شکل‌گیری چارچوب پژوهش و معیارهای مولفه اجتماعی در بحث رضایتمندی مهم می‌باشد. به عبارتی دیگر، از تعریف ارزش اجتماعی و سنجه‌های آن در تدقیق و تکمیل معیارهای مولفه اجتماعی رضایتمندی بهره گرفته شده است (شکل ۵).

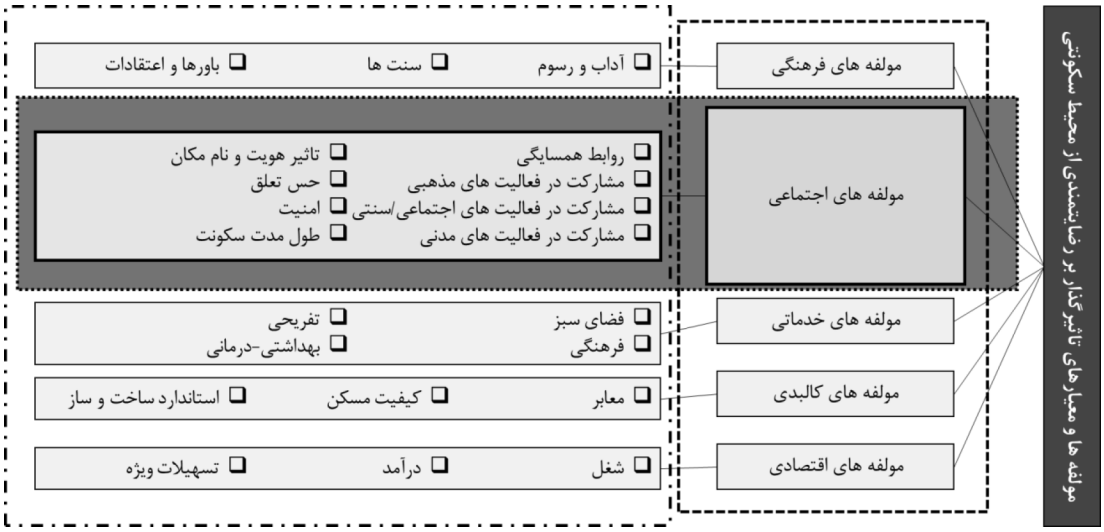

شکل۵- چهارچوب پژوهش و تاثیر ارزش اجتماعی و سنجه‌های آن در معیارهای مولفه اجتماعی موضوع رضایتمندی، ماخذ: نگارندگان.

۵- معرفی نمونه موردی

محله چرنداب (چَهارْاَنْداب) با جمعیت ۵۰۰۰ نفر و مساحت تقریبی ۳۵ هکتار، از محلات قدیمی شهر تبریز و واقع در منطقه سه است. محله چرنداب از شمال به محله مهادمهین (میارمیار)، از جنوب به تپه‌های یانق (یانوق)، از مشرق به محله نوبر و از مغرب به محله لیل آباد محدود است. کوی‌های محله‌ی چرنداب اغلب به اندازه‌ی خود این محله مشهور هستند؛ که می‌توان از جمله‌ی این کوی‌ها اشاره کرد به: درویشلر، طوماس، سیدلر کردان که آنان را گوران می‌نامند و کوی تاجر باشی و عین الدوله. این محله را سیزده مسجد است که معروفترین آن مسجد امام زاده نام دارد و مرکز میدان محله در جلوخان آن است (عمرانی و اسمعیلی، ۱۳۸۵: ۱۳۱).

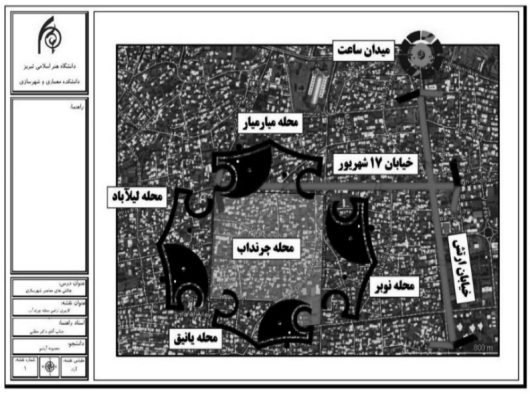

شکل ۶- موقعیت محله چرنداب شهر تبریز، ماخذ: نگارندگان.

محله چرنداب شهر تبریز، هویت و قدمتی به بلندای تاریخ تبریز دارد و در وصف آن شعرها و متون بسیاری گفته شده است. متاسفانه این محله باارزش با ساکنان اصیل خود، **امروزه درگیر مشکل فرسودگی بافت** می‌باشد؛ اما در کنار این مشکلات، محله چرنداب ساکنان اصیل خود را حفظ نموده است و **پایبند به ارزش‌های فرهنگی- اجتماعی** خود بوده است. به همین دلیل این محله با ارزش‌های اجتماعی- فرهنگی خود به عنوان نمونه موردی در **ارزیابی تاثیر ارزش اجتماعی بر رضایتمندی از محیط سکونت** انتخاب شده است. محله چرنداب نیز همانند سایر حوزه ها و محلات، دارای عناصر شاخص بوده که برخی از این عناصر شاخص بسترساز شکل‌گیری رفتارهای ویژه‌ای بوده‌اند. عناصر شاخص این محله را می‌توان شامل: امام زاده حلیمه خاتون، سنگک‌پزی چرنداب، حسینیه الزهرا، حمام تاریخی چرنداب، یادمان اهالی فضل و ادب مدفن در گورستان چرنداب و مجموعه فضاهای آموزشی (دبستان و دبیرستان) و مجتمع ورزشی چرنداب دانست. در ادامه تصاویر این عناصر شاخص آورده شده است.

جدول شماره ۳: بیان تصویری عناصر شاخص موجود در محله چرنداب شهر تبریز

امام زاده حلیمه خاتون	حسینیه الزهرا	سنگک پزی چرنداب
حمام تاریخی چرنداب	یادمان اهالی فضل و ادب مدفن	دبیرستان استعدادهای درخشان

۶- بحث و یافته‌های پژوهش

در این بخش از پژوهش نتایج حاصل از پرسشنامه‌های توزیع شده در محله چرنداب شهر تبریز با استفاده از تکنیک ANP[1] در نرم افزار Super Decision به تحلیل و ارزیابی گذاشته شده است. «تکنیک ANP با توجه به اینکه ارتباطات پیچیده بین عناصر تصمیم را با ساختار شبکه‌ای در نظر گرفته و دارای سادگی، انعطاف‌پذیری، قابلیت به کارگیری معیارهای کمی و کیفی به طور همزمان می‌باشد و همچنین قابلیت بررسی سازگاری در قضاوت‌ها و امکان رتبه‌بندی نهایی گزینه‌ها و نیز در نظر گرفتن وابستگی متقابل بین عناصر تصمیم (معیارها، زیرمعیارها، گزینه‌ها) بوده و نگرش دقیق نسبت به مسائل پیچیده دارد» (زبردست، ۱۳۸۹: ۷۹).

ابتدا در راستای تحقیق در باب هدف، مولفه‌ها و گزینه‌های مورد بررسی ساختار شبکه‌ای براساس الگوریتم اجرایی منطبق بر روش تحلیل شبکه‌ای (ANP) ترسیم گردید. سپس کلیه پرسشنامه‌ها در نرم‌افزار سوپر دسیژنز برای تجزیه و تحلیل و اولویت‌بندی ارزش‌های مجموعه مورد بررسی قرار گرفت تا امتیاز نهایی مولفه‌های تاثیرگذار بر مبحث رضایتمندی سکونتی به دست آید. نرخ ناسازگاری ۰،۰۵ نشان از قابل قبول بودن سازگاری سیستم و صحت محاسبات و نتایج حاصل از اولویت‌بندی در مدل داده شده است. شکل۶ ساختار شبکه‌ای مولفه‌ها و معیارهای پژوهش حاضر را نشان می‌دهد.

1. Analytic Network Process (ANP)

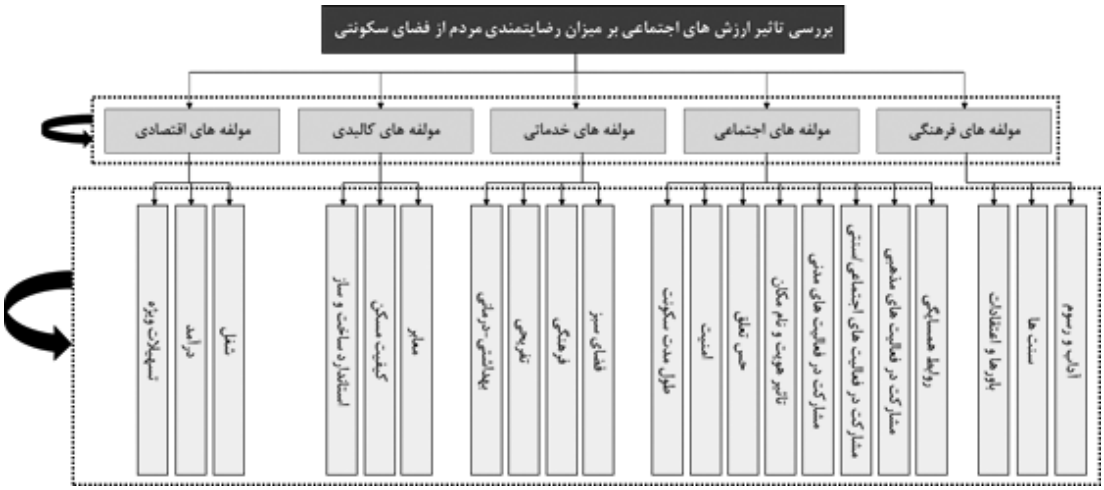

شکل ۶- مدل ساختار شبکه‌ای (مولفه‌ها، معیارها، گزینه‌ها)، ماخذ: نگارندگان.

در پژوهش حاضر به بررسی تاثیر ارزش‌های اجتماعی در بحث رضایتمندی از محیط سکونتی پرداخته شده است. همانطور که در بخش‌های پیشین نیز اشاره گردید، موضوع رضایتمندی مولفه‌های متنوعی را در برمی گیرد (مولفه‌های اجتماعی، مولفه‌های فرهنگی، مولفه‌های اقتصادی، مولفه‌های کالبدی و مولفه‌های خدماتی). در پرسشنامه تدوین و توزیع شده در نمونه موردی همه مولفه‌های بحث رضایت‌مندی مورد ارزیابی قرار گرفت تا مشخص شود که آیا مردم از محیط سکونتی خود رضایت دارند و بیشترین مولفه تاثیرگذار بر این حس رضایت کدام می‌باشد؟ و آیا بحث ارزش‌های اجتماعی موجود در نمونه موردی توانسته است در دیدگاه مردم و رضایت آنان تاثیر قابل توجهی داشته باشد؟ در جدول زیر امتیازهای نهایی حاصل از پرسشنامه‌های توزیع شده در نمونه موردی، که با استفاده از تکنیک ANP تحلیل گردیده، آورده شده است.

جدول شماره ۴: امتیازنهایی مولفه‌ها و معیارهای موضوع رضایتمندی از محیط سکونت در محله چرنداب شهر تبریز، ماخذ: نگارندگان.

مولفه‌های رضایتمندی	امتیاز نهایی	رتبه	معیارهای ارزیابی	امتیاز نهایی	رتبه
مولفه فرهنگی	۰,۸۲۲۹	۲	آداب و رسوم	۰,۶۰۱۹	۱۲
			سنت‌ها	۰,۸۰۲۴	۶
			باورها و اعتقادات	۰,۸۱۴۵	۴
مولفه اجتماعی	۱,۰۰۰۰	۱	روابط همسایگی	۰,۸۹۹۹	۲
			مشارکت در فعالیت‌های مذهبی	۱,۰۰۰۰	۱
			مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی/سنتی	۰,۸۷۷۹	۳
			مشارکت در فعالیت‌های مدنی	۰,۷۱۰۱	۱۰
			تاثیر هویت و نام مکان	۰,۷۳۴۹	۹
			حس تعلق	۰,۷۹۹۹	۷
			امنیت	۰,۶۰۹۹	۱۱
			طول مدت سکونت	۰,۸۰۴۶	۵

مولفه کالبدی	۰,۱۰۰۹	۵	معابر	۰,۳۳۲۶	۱۸
			کیفیت مسکن	۰,۲۴۲۹	۲۰
			استاندارد ساخت وساز	۰,۳۰۶۹	۱۹
مولفه خدماتی	۰,۴۹۷۹	۴	فضای سبز	۰,۳۹۹۹	۱۷
			فرهنگی	۰,۷۵۴۵	۸
			تفریحی	۰,۴۲۹۷	۱۶
			بهداشتی - درمانی	۰,۲۰۷۹	۲۱
مولفه اقتصادی	۰,۸۲۰۱	۳	شغل	۰,۵۱۲۹	۱۳
			درآمد	۰,۴۵۲۴	۱۵
			تسهیلات ویژه	۰,۴۹۳۹	۱۴

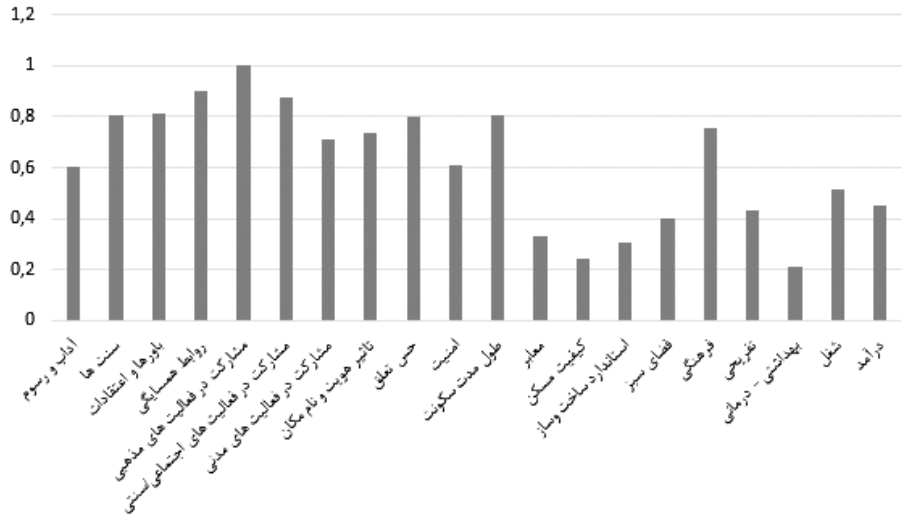

شکل ۷- امتیاز نهایی معیارهای رضایتمندی از محیط سکونت در محله چرنداب شهر ارومیه، ماخذ: نگارندگان.

نتایج حاصل از تحلیل پرسشنامه‌ها در نرم افزار Super Decision و با بهره گیری از تکنیک Anp حاکی از تاثیر بالای مولفه اجتماعی در میزان رضایتمندی سکونتی محله چرنداب شهر تبریز می باشد. وجود ارزش های اجتماعی بالا در محله چرنداب نظیر روابط قوی و مستحکم مابین همسایگان، وجود ساختار اجتماعی در محله و تاثیر آن در درون خانواده، وجود گروه‌ها و اجتماعات سنتی/مذهبی و فرهنگی به صورت داوطلبانه در رضایتمندی ساکنان این محله بسیار تاثیرگذار بوده است. مولفه فرهنگی و اقتصادی با اختلاف بسیار ناچیز، اولویت دوم و سوم در تاثیرگذاری بر رضایتمندی سکونتی می باشند. تاثیر یکپارچگی باورها و اعتقادات مردم و ویژگی های اقتصادی که حاصل از وجود امامزاده حلیمه خاتون می باشد در محدوده نیز بر رضایت مردم اثر می گذارد. مولفه خدماتی و کالبدی نیز اولویت چهارم و پنجم در رضایتمندی اهالی محله چرنداب شهر تبریز را به خود اختصاص داده‌اند.

بالا بودن ارزش‌های اجتماعی (مولفه اجتماعی) بر رضایتمندی بسیار موثر می‌باشد؛ اما این موثر بودن در صورت همراهی مولفه‌هایی نظیر فرهنگ، اقتصاد و خاصه کالبد می‌تواند بسیار کارا جلوه نماید. تنها وجود مولفه و ارزش اجتماعی بالا در محله تا حدی توانایی جلب رضایت مردم را دارد، و زمانیکه مشکلات کالبدی رفته رفته افزایش یابد تاثیر منفی بر این ارزش‌های اجتماعی می‌گذارد و آنها را به حاشیه خواهد راند. مولفه اجتماعی در محله‌های کهن و تاریخی شهری بخصوص محله

چرنداب شهر تبریز تا حدی می‌توانند جلوه‌های نامطلوب کالبد و مشکلات کالبدی را پوشش دهند. به عبارتی بهتر می‌توان گفت، ارزش‌های کالبدی و ارزش‌های اجتماعی را در حقیقت می‌توان دو بالی در نظر گرفت که در تعامل با یکدیگر می‌توانند میزان رضایتمندی مردم چه عینی و چه ذهنی از محل سکونت را افزایش دهند. مدیریت صحیح ارزش و مولفه اجتماعی در محلات کهن و تاریخی شهری و بهبود شرایط کالبدی علاوه بر تقویت هر دو محوریت، میزان رضایتمندی ساکنان محلات را به طرز چشمگیری می‌تواند افزایش دهد.

۷- نتیجه گیری

رویکرد رضایتمندی از جمله رویکردهایی است که طی چند دهه اخیر در ارتباط با مباحث کیفیت محیط وارد شده است. در این الگو ساکنین براساس مولفه‌های با اهمیت و تاثیرگذار بر میزان رضایتمندی از محیط سکونتی که برای افراد مختلف به دلیل متفاوت بودن ویژگی‌های شخصی و موقعیت‌شان قابل تغییر می‌باشد، محیط سکونتی خود را مورد ارزیابی قرار می‌دهند. لذا مزیت این روش در شناسائی مولفه‌های موثر بر میزان رضایت و نارضایتی و انعکاس دیدگاه ساکنین در مورد وضعیت واقعی کیفیت در محیط‌های سکونتی می باشد. با توجه به هدف پژوهش که بررسی تاثیر ارزش‌های اجتماعی در میزان رضایتمندی سکونتی در محله چرنداب شهر تبریز می‌باشد؛ در ابتدا ارزش‌های معماری و شهرسازی و خاصه ارزش‌های اجتماعی مورد بررسی قرار گرفته و سپس مفهوم رضایتمدی مطالعه گردیده است. در پایان بخش مبانی نظری، با بهره‌گیری از تکنیک دلفی به ارائه سنجه‌های ارزش اجتماعی و مولفه‌های تاثیرگذار بر رضایتمندی سکونتی در محله پرداخته شده و سپس براساس این دو موضوع چهارچوب نهایی ارائه گردیده است. به عبارتی دیگر با استفاده از سنجه‌های ارزش اجتماعی به تکمیل مولفه اجتماعی در مولفه‌های رضایتمندی پرداخته شده است. در بخش بعدی با استفاده از چهارچوب مطالعاتی، پرسشنامه‌ای تدوین شده و با توجه به جمعیت محله چرنداب شهر تبریز و با استفاده از مدل کوکران حجم جامعه آماری تخمین زده و پرسشنامه توزیع شده است. پرسشنامه‌ها با تکنیک Anp در نرم‌افزار Super Decision تحلیل گردید. نتایج حاصل از پرسشنامه‌ها نشان می‌دهد که بیشترین تاثیر در مفهوم رضایتمندی سکونتی براساس ارزش و مولفه اجتماعی شکل گرفته و مولفه فرهنگ و اقتصاد در اولویت دوم و سوم قرار داده شده است. توجه به ارزش و مولفه اجتماعی در محلات واجد این ویژگی و محوریت مسائل اقتصادی-کالبدی می‌تواند میزان رضایتمندی را افزایش دهد. این امر صحیح است که مولفه اجتماعی در محله چرنداب شهر تبریز اولویت اول در مبحث رضایتمندی سکونتی است؛ اما زمانیکه به محوریت‌های بعدی نظیر اقتصاد، خدمات و کالبد توجهی صورت نگیرد، تاثیر منفی بر رضایت مردم خواهد گذاشت. ارزش و مولفه اجتماعی و کیفیت کالبد و اقتصاد شهری را می‌توان به مثابه دو بال در نظر گرفت که در هماهنگی و ارتباط با یکدیگر عمل نموده و در صورتی که با یکدیگر همسو باشند، تاثیر به سزایی بر افزایش میزان رضایتمندی ایفا خواهند نمود. مدیریت صحیح ارزش های اجتماعی (سرمایه اجتماعی) در محلات شهری خاصه محلات کهن و تاریخی شهری بر کیفیت محلات افزوده و از انزوا این محلات جلوگیری می نماید.

منابع و مآخذ

۱. اکبری ، مجید ، و محمد حسینی (۱۳۸۸): ارزش شناسی در فلسفه ارسطو . فصلنامه فلسفه و کلام اسلامی آینه معرفت ۲۰(۷) : ۹۵-۱۲۱.

۲. آیشم، معصومه (۱۳۹۵): طراحی مسیر اقوام وادیان در بافت کهن شهر ارومیه با رویکرد گردشگری فرهنگی براساس طراحی ارزش مدار، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز.

۳. جواهرپور، حسام؛ حسینی، سید باقر؛ و نوروزیان ملکی، سعید. (۱۳۹۱). میزان رضایتمندی ساکنان محله نارمک از فضاهای باز و تسهیلات عمومی محیط مسکونی. نشریه معماری و ، شهرسازی آرمان شهر، سال پنجم، شماره ۹ .۴۵-۵۹.

۴. حجت ، مهدی (۱۳۸۰). میراث فرهنگی در ایران سیاست‌ها برای یک کشور اسلامی. انتشارات سازمان میراث فرهنگی کشور (معاونت معرفی و آموزش).

۵. حناچی، پیروز و پورسراجیان، محمود (۱۳۹۱). «احیای بافت تاریخی با رویکرد مشارکت». انتشارات دانشگاه

تهران، تهران.
۶. خادم، الناز و قرایی، فریبا و قاسمی، مروارید (۱۳۹۶): شناسایی میزان تاثیر هویت بافت‌های محلات بر رضایت ساکنان از محیط زندگی؛ نمونه موردی: محله علی قلی آقا و ولیعصر در اصفهان، نشریه علمی-پژوهشی برنامه ریزی فضایی (جغرافیا)، سال هفتم، شماره دوم، صص ۷۸-۵۹.
۷. رحیم‌زاده، محمدرضا و نجفی، بهنام (۱۳۸۸). «جایگاه درک ارزش‌های ماهوی اثر تاریخی در روند احیای آن»، نخستین همایش ملی شناخت و معرفی مزیت‌ها و ظرفیت‌های احیا و بهره برداری از اماکن تاریخی و فرهنگی. ۲۳-۲۲ اردیبهشت ماه، تهران.
۸. رفیعیان، مجتبی؛ عسگری، علی؛ و عسگری‌زاده، زهرا. (۱۳۸۸). رضایتمندی شهروندان از محیط‌های سکونتی شهری. نشریه علوم محیطی، سال هفتم، شماره ۱، ۶۸-۵۷.
۹. رفیعیان، مجتبی و عسگری زاده، زهرا و عسگری‌زاده، محمد (۱۳۸۹): ارزیابی میزان کیفیت مجتمع‌های سکونتی با تأکید بر رویکرد رضایت‌مندی در محله نواب، فصلنامه مدرس علوم انسانی، دوره ۱۴، شماره۱.
۱۰. رضایی، محمدرضا؛ و کمائی‌زاده، یعقوب. (۱۳۹۱)، ارزیابی میزان رضایتمندی ساکنان از مجتمع های مسکن مهر مطالعه موردی: سایت مسکن مهر فاطمیه شهر یزد. مطالعات شهری، شماره پنجم، ۲۶-۱۳.
۱۱. زارعی، فاطمه و پشمکیان، نیلا و شهابی، صفورا (۱۳۹۲): سنجش میزان رضایتمندی ساکنان بافت‌های تاریخی؛ نمونه موردی: محله حاجی همدان، فصلنامه آمایش محیط، شماره ۲۲.
۱۲. زبردست، اسفندیار (۱۳۸۹): کاربرد فرآیند تحلیل شبکه‌ای در برنامه‌ریزی شهر و منطقه‌ای، نشریه هنرهای زیبا معماری و شهرسازی، شماره ۴۱، صص ۹۰-۷۹.
۱۳. عباس زاده، مظفر و محمد مرادی، اصغر و امیرکبیریان، آتس‌سا و آیشم، معصومه و سلطان احمدی، الناز (۱۳۹۶): ارائه مدل ارزش مبنا به جهت کاربست ارزش‌های میراث معماری در اتخاذ شیوه‌های حفاظت، نشریه مرمت و معماری ایران، پذیرش شده در دست چاپ.
۱۴. فیلدن، برنارد ، و یوکا یوکیلتو(۱۳۸۲). ارزش گذاری به منظور حفاظت، ترجمه بهرام معلمی. مجله هفت شهر. سال چهارم. شماره۱۲و۱۳.
۱۵. قربی، میترا و اسماعیل پور، نجما و نقوی، مریم (۱۳۹۶): سنجش رضایتمندی کیفیت محیط سکونت و واحد مسکونی در محلات شهری با تأکید بر اصول نوشهرگرایی مورد نمونه: محله شهید همتی فر شهر کرمان، نشریه پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال هشتم، شماره سی و یکم، صص ۱۰۴-۸۳.
۱۶. گیفورد، رابرت. (۱۳۷۸). روانشناسی محیط‌های مسکونی. ترجمه وحید قبادیان. فصلنامه معماری و فرهنگ. شماره ۲و ۳.
۱۷. ملکشاهی، غلامرضا و نیک پور، عامر و حبیبی، ساناز (۱۳۹۶): مقایسه میزان رضایتمندی ساکنان از مجتمع‌های مسکن مهر دولتی و خود مالک نمونه موردی: شهر آمل، فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات شهری، شماره ۲۷.
۱۸. نژاد ابراهیمی، احد. پور جعفر، محمدرضا. انصاری، مجتبی و حناچی، پیروز (۱۳۹۲). «ارزش و ارتباط آن با رویکرد مداخله در آثار فرهنگی-تاریخی». فصلنامه علمی و پژوهشی مرمت و معماری ایران (مرمت آثار و بافت های تاریخی فرهنگی). سال سوم. شماره ۶.
۱۹. نوری، محمدجواد و اسدپور، کاوه (۱۳۹۵): تبیین عوامل مؤثر بر میزان رضایتمندی سا کنان مسکن مهر از وضعیت سکونت مطالعه موردی: شهر دهاقان، نشریه مطالعات شهری، شماره ۱۸.
20. Amole, D. (2009). Residential Satisfaction and Levels of Environment in Students' Residences. Environment and behavior, vol. 41, no. 6, pp. 866-879.
21. Choudhury, I. (2005). A Conceptual Model of Resident Satisfaction with Reference to Neighborhood Composition.
22. Feilden, B .2003. Conservation of historic buildings, Butterworths & co (publishers) Ltd, London
23. Foote, N. (1960). Housing Choices and Housing Constraints, New York: McGraw-Hill.

24. Francescato, G., Weidemann, S., and Anderson, J.R. (1987). Residential Satisfaction: Its Uses and Limitations in Housing Research, in van Vliet-, W., H. Choldin, W. Michelson, and D. Popenoe (eds.) Housing and Neighborhoods, Theoretical and Empirical Contributions, New York: Greenwood Press.
25. Jaśkiewicz, M., Besta, T. (2014). Is Easy Access Related to Better Life? Walkability and Overlapping of Personal and Communal Identity as Predictors of Quality of Life. Applied Research in Quality of Life, 9(3), 505-516.
26. Jiboye, A.D. (2012). Post-occupancy evaluation of residential satisfaction in Lagos, Nigeria: Feedback for residential improvement. Frontiers of Architectural Research, (1), 236-243.
27. Michelson, W. (1966). An Empirical Analysis of Urban Environmental Preferences. Journal of the Amer. Institute of Planners, 31: 355-360.
28. Randall, M .2002. Assessing Values in Conservation Planning: Methodological Issues and Choices. Assessing the values of cultural heritage. Page 5-30.
29. Rezazade Ardebili, Mojtaba & Saberi Naseri, Taraneh, 2016, The Role of Social Capital in The Conservation of Historical Buildings, Space Ontology International Journal, 5 Issue 2 2016, 31- 41.
30. Riegl, A 1996. The modern cult of monuments: It's character and it's origin. In N. Price et al(eds), Historical and philosophical issues in the conse rvation of cultural heritage. Los Angeles: The Getty Conservation Institute.
31. Rojas, Eduardo. 2002. Urban Heritage Conservation in Latin America and the Caribbean A Task for All Social Actors, Inter-American Development Bank Washington, D.C. Sustainable Development Department Technical Papers Series.
32. The Burra Charter (The Australia ICOMOS Charter for the Conservation of Places of Cultural Significance), (1996).
33. Throsby, D .2000. Economic and cultural value in the work of creative artists. In Marta de la Torre et.al (editor): Values and heritage conservation (p31-26). Los Angeles: Getty conservation institute.
34. Wells, J .2009. Historic Preservation Challenges to Collaboration with Other Disciplines, The Ethical Design od places.